

РЕЦЕНЗИЯ

От проф.д.н. Анелия Янева,

Югозападен университет „Неофит Рилски“, Институт за изследване на изкуствата при
БАН

По процедура, обявена от АМТИИ (Академия за музикално, танцова и изобразително
изкуство),

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

на Свилен Кръстев Христов,

докторант на редовно обучение в Катедра „Хореография“,

с научен ръководител проф. д-р Даниела Дженева

професионално направление 8.3. – Музикално и танцово изкуство

Докторантът Свилен Христов е отчислен с право на защита на 16.12.2019, а на 25.11.2022 е насочен към публична защита. Свилен Христов е дипломиран по специалност „Българска народна хореография“ (бакалавърска степен) през 2000г. във ВСУ „Черноризец Храбър“-Варна, а през 2011 получава и магистърска степен за „Хореограф-режисьор“ в АМТИИ-Пловдив. През периода 1986-1999 е танцьор в СМК-Варна с ръководител Христо Игнатов. Впоследствие е хореограф и ръководител на Фолклорен ансамбъл „Гергана“-Варна и с редица постановки (например фолклорните спектакли „Не забравя лудо“, „По морето любеле“, „Майчина клетва“, „С любов“) участва в културните събития на града.

Дисертацията на Свилен Христов е на малко проучена тема – **„Влияние на ваяците върху оформяне стила и характера на танцовия фолклор от Варненско“**. Според докторанта дисертацията се състои от 10 глави, увод и заключение, разположени в 230 страници текст и 27 страници снимков материал (Приложение) – общо 257 страници (цитирам автореферата).

Аз лично броя тези глави по друг начин, тъй като не смятам, че цел, задачи и методи на изследването, както и публикациите по темата могат да се броят за **две глави** това всъщност обикновено е прилежаща част на Увода. Също така не смятам, че финалните текстове - Изследвани и описани хора и игри от варненско (VII), Поименен списък на информаторите (VIII), Речник на непознатите думи (IX) и Ползвана и цитирана литература (X) могат да се броят за **четири глави**, тъй като те са по-скоро със статута на приложения. Така че от обявените десет глави, същностни си остават **три основни глави**, към които съвсем закономерно се включват началния увод и финалното заключение.

В първа (според докторанта – трета) глава - **Исторически сведения за ваяците** - се представят както исторически данни за ваяците, така и опитите за причисляване на ваяците към тракийците или добруджанците, както и процесите на преселение от Тракия към Варна и от Добруджа на юг (за което се говори още от предната глава). Набелязват се сходни хора, които са с една и съща мелодия, но се отличават по начина

на танцуване – например ваешкото хоро „Авренска тропанка” и „Добруджанската ръка“. Другаде в същата глава се коментира ваешката „Тропанката” и гагаузкото „Патак авасъ”- „две абсолютно еднакви хора с различно наименование“ (с. 83). В същата глава се говори и за носиите на отделните етнографски формирования; за земеделието, животновъдство, занаятите. Струва ми се, че в желанието си да запази всички събрани сведения, докторантът се разпилява в подробности, които малко касаят влиянието на ваяците именно върху танцовия фолклор във Варненско. Все пак интересни са съпоставките за обичаите на Гергьовден и на Силиврия - ден, на който се отдава особена почит на едрия рогат добитък, познат още като Карамановден (стр. 65), но и където момците от коледарските куди на Долна и Горна махала мерят сили, кой е по-силен и кой ще „навали” (победи) – стр. 84. За съжаление тази глава е доста „шарена“ като се говори и за геополитическо положение, миграция, поминък, етноси във Варненско, повлиявания, танци, носии, характер на отделните групи. Във всичко това се откриват и интересни разсъждения относно танцовата специфика, но те се загубват в общата „многотия“.

От съществено значение е втората (според докторанта – четвърта) глава – **„Описание и анализ на обичайно обредната система при ваяците“**. Тук докторантът се спира на семейните и календарни празници и обичаи, но често коментира, че „ваяците не правят изключение“ от общата картина. Навярно би било по-добре да се потърсят именно изключенията. Като например – „При ваяците на особена почит е Петльовден (Сретение Господно) – това може би е най-таченият и ревностно пазен обичай в селата Голица и Ченге (Аспарухово). Обредността и ритуалните практики наподобяват празничния цикъл на Бабин ден с разликата, че в този ден се почитат само мъжките рожби, присъствието на мъжете на празничното веселие е задължително.“ (стр. 127). Или – „Ваяците са единствената група, в която двата празнични цикъла, въпреки че се разграничават мъжката от женската обредност, в един момент се вплитат и само тук при тях наблюдаваме участие на момите в коледуването и на момците при лазаруването. Лазарките избират своите кумове сред лични ергени, които да водят буенеца.“ (стр. 127).

В следващата глава (пета според докторанта) – **„Влияние на ваяците в изграждане на варненския танцов стил“** – започват същностните разсъждения, касаещи спецификата на танцовите изпълнения. Тук се виждат наистина познанията на докторанта. Обсъждат се сходни хора, но от различни региони - “Куца” - “Куцата” във Варна и “Панделаж”(пандалаш) в Добруджа; “Лява”, “Лявата” което се играе във Варна и „Трите пъти“ от Тракия. Подобни съпоставки са особено интересни в подглавите „Оформяне на варненския танцов фолклор“ и „Сценично претворяване на варненския танцов фолклор (стр. 135-142), където се коментират и постановки на хореографите Маргарита Дикова („Еркечки танци”, „Луди млади“), Петър Ангелов („Танци от Голица”, „Венец за невеста”, „Камчийски танц”, „На мегдана”), Белчо Станев (Силиврия” , „Меденик“) и др., повлияни се от танците на ваяците. За съжаление анализите са доста аскетични. Част от текстовете създават впечатление, че са писани за доклади и впоследствие прикачени към дисертацията, защото се намират и доста повторения на цели абзаци. Включен е и личният хореографски опит на докторанта при сценично представяне на танците на ваяците.

Заключението поставя повече въпроси за размисъл, отколкото обобщения. Цитирям – „Веднага изплува въпросът: Добре, не са част от Тракия, не са част от Добруджа, твърдим, че не са част от варненската танцова традиция, а тогава към коя етнографска област принадлежи ваешката етногрупа?“ (стр. 145). Отговорът е – „Тук трябва да се намеси науката, която трудно ще даде еднозначен отговор... Това е и основното предизвикателство пред бъдещите изследователи на тази проблематика – да търсят разликите в стила и характера на танцовия фолклор от Добруджа и Варна.“ (стр. 145). Струва ми се, че е редно дисертантът да излезе със своя позиция, а не само да поставя задачи на бъдещите изследователи.

Не препоръчвам текста за печат, ако преди това не се направи много сериозна редакция, за да се формира текста по начин, който да обособи в отделни глави танц, облекло, поминък, защото сега често те се смесват и това пречи на докторанта да изведе важните си тези най-вече. Факт е че повествованието ту тръгва към постановки на хореографи и техни биографии, ту отново се връща към обредни хлябове и „мълчана вода“; започва да говори за танцовата специфика, пък се връща на облеклото – и така във всяка глава, което създава усещане за повторения и хаос.

Към финала все пак се стига до някакви обобщения от типа на – „Гагаузите, тракийците и ваяците са трите етнографски групи силно повлияли в оформяне на стила и характера на танцовия фолклор от Варненско.“ (стр. 155) и още – „В заключение можем да обобщим, че познатата ни днес танцова лексика, стил и характер от Варненско е представена предимно в две танцови течения Бозвелийско и Ветринско, като на първото носител е дядо Гошо, а на второто Г. Велев“ (стр. 161). Към това само може да се прибави финалната категоричност на докторанта – цитирам – „Ваяците, колонизаторите на североизточна България са тези, които придават стила и характера на танцовия фолклор от варненско. Тази наша теза се доказва от извършените теренни проучвания и от контактите ни с жителите от изследваните села. Обследваната фолклорна традиция в над 40 селища от цяла североизточна България ни дава основание да твърдим с една умерена категоричност за влиянието на ваяците в оформяне на стила и характера на танцовия фолклор от региона на Варна“ (стр. 165).

В **Заключението** дисертантът излага и доста интересни твърдения – „В учебните програми и планове на учениците от специалност БНХ в училищата по изкуства и професионалните гимназии със специалност професия танцьор (по български народни танци) за 11 клас „Еркечки танци“ – хореография Маргарита Дикова се изучава като част от тракийската фолклорна област. По същата програма през втория срок „Тамци от Голица“ – хореография проф. Петър Ангелов се преподават като част от Добруджа. Абсолютен парадокс, недопустима грешка и недоглеждане. Един и същ етнографски материал да се представя, като две коренно различаващи се в стилово отношение етнографски единици, каквито са Добруджа и Тракия. Тази грешка най-вероятно се допуска от административното деление на страната, като по този начин село Еркеч попада в Бургаски окръг, съответно Тракия, Голица във варненски, съответно Добруджа“ (стр. 168). Това поставя под съмнение утвърдените регионални деления и възприетите вече етнографски области. Акцентира се многократно, че „варненският танцов фолклор не е северняшки“; че „фолклорната танцова традиция от Варна и региона няма белези, стилови и характерни допирни точки със северняшкия танцов фолклор“, а така също и че „варненският фолклор се различава, както в стилово

отношение, така и в характера на изпълнение... от добруджанската танцова традиция“ (стр. 169).

Авторефератът по смисъл и съдържание отговаря на написаното в дисертацията. Библиографията наброява 102 източника на кирилица.

По темата на дисертацията има публикувани три статии:

- Исторически сведения за ваяците, техния бит и култура. – В: Годишник на АМГИИ, 2018, с. 335-344.
- Петльовден при ваяците“ – В: Пролетни научни четения, АМГИИ, 2017, с. 202-207.
- Силиврия (риначовден), когато младежът става мъж“ – В: Годишник на ВСУ „Черноризец Храбър“- Варна, № 13, 2020, без обявени страници

Имам обаче възражения относно формулирания под № 3 принос – цитирам – „За първи път се прави опит за запознаване на широката публика с приноса на варненските хореографи в издирването, съхранението и популяризирането на варненския танцов фолклор като самостоятелна етнографска единица“. Считам, че и преди появата на Свилен Христов „широката публика“ е доста наясно относно варненския танцов фолклор и гордото изпъчване в думите „за първи път“ само намалява стойността и поставя под въпрос извършеното от докторанта. Самият докторант пише, че „Ваяците са били обект на много научни изследвания от страна на езиковеди, фолклористи, краеведи, антрополози и мн. др. специалисти“ (стр. 6). Нека да напомня и за изследванията на доц.д-р Димо Енев, доц. д-р Мария Кърджиева, доц. д-р Стефан Йорданов и др. Докторантът коментира публикациите по темата доста подробно (стр. 11-25) пък после изведнъж се „изпъчва“, че „за първи път“ в неговата дисертация се анализират ваяците. Мисля, че човек трябва да е по-умерен в желанието си да изтъкне собствените си приноси.

Ако трябва да се изведат приноси по дисертацията, то те ще са свързани с начините на танцуване на ваяците; с опитите за „представяне и разглеждане на различни хора и игри от варненския регион; описание, анализ, сравняване с хора и игри от Добруджа и Сърта (Шуменското и Провадийското плато).“ (стр. 8). Но това явно се е видяло малко като принос на докторанта и той го е пропуснал.

Според мен постиженията на докторанта са в подробното проучване на етническата група ваяците – техния начин на живот и най-важното – на танцуване, което ги отграничава от близки етнически групи като например съртовци, гагаузи, ерлии, еркечани, ченгенци и др. Цитирам – „Гагаузката игра е с един приповдигнат дух и характер, докато при ваяците наблюдаваме грубост, твърдост и първичност при изпълнението. Тази игра наблюдаваме в селата с преобладаващо ваешко население. Мекият, изгънчен стил с включен много финес и „макам“ срещаме в гагаузките села и там, където преобладават преселници от Тракия. Това можем да го отнесем до широтата и техниката на танцуване при тракийците.“ (стр. 16). И така също – „Ако Голичани и Еркечлии имат повече допирни точки помежду си, то ченгенци са по-аристократични, по-изгънчени. Това се забелязва, както в костюма, така и в танца“ (стр. 38). И още – „Въпреки че съртовците имат много допирни точки с ваяците и по-конкретно с ченгенци, те самите се определят и разглеждат като отделна етническа

група. Определението ваяци ги обижда, те самите се смятат за хора от сой, хора с потекло на боляри и царска кръв“ (стр. 38).

Считам, че дисертацията на Свилен Христов е стойностна за запазването на знания за етнически групи, които в съвременното ни общество биха могли да се размият. Приноси са и описанията на хората, които докторантът е изследвал (стр. 172-205).

От гледна точка на гореизложеното, предлагам на високоуважаемото Научно жури да присъди на Свилен Христов образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 8.3. – Музикално и танцово изкуство.

18.02.2023

проф.д.н. Анелия Янева,
Югозападен университет „Неофит Рилски“,
Институт за изследване на изкуствата при БАН